№ 128 ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1 **1897** ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1 № 128

ՔՍԱՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գին՝ 10 ռուբլի, կէս տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.
Թիֆլիսում դրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
ՏԵԼԵՖՈՆ № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւն բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւր-քանչիւր բառին 2 կոպէկ.
ՏԵԼԵՖՈՆ № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆՑԻ

մահվան տարեդարձի օրը, կիրակի, նոյեմբերի 2-ին, Քամոյեան եկեղեցում կը կատարվի հոգեհանդիսա, պատարագից յետոյ։ Այդ մասին հանգուցեալի ծնողները՝ Նուէր և խաչատուր խաչատրեանցները, մօրաքոյրը՝ իշխանուհի Կատարինէ Արղութեան-Երկայնաբազուկ, քոյրը՝ Իդա խաչատրեան, և հօրեղբայրը՝ Յովհաննէս խաչատրեանց յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին։ Պատարագի սկիզբը առաւօտեան 10 ժամին. հոգեհանդիսաը 11½ ժամին։ 1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գիւղական համայնական խանութներ. Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքի հրաժարականը.—ՆԵՐԲԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Օրէցօր. Իրաւանների ժողովում. Հայոց ներկայացումները Բաղում. Նամակ Երևանից. Նամակ Զանգեզուրից. Նամակ Կէվից. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մարկիզ Սօլսբրիի ճառը. Նամակ Թիւրքիայից. Նամակ Բոլգարիայից. Նամակ Ամերիկայից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մէնքի աղջիկը։

ԳԻՒՂԱԿԱՆ-ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ

—

Թէ ինչքան սիրով է ժողովուրդը վերաբերվում զանազան նոր ձեռնարկութիւններին, երբ ղեկավարող անձինք հմտութեամբ օգնում են նրան, ցոյց է տալիս հետևեալ փաստը, որ տեղի է ունեցել Եւրօպական Ռուսաստանի Պոդոլեան նահանգում։ Այդ նահանգի գիւղական մօլօրօս ժողովուրդը միշտ նեղվել է չարչիներից, միշտ գանգատվել է տեղական հրէայ առևտրականներից, որոնք կեղեքում են նրան՝ շատ թանգ դներով ծախելով գիւղական տնտեսութեան մէջ գործածվող զանազան ապրանքներ։ Սրանից չորս տարի առաջ հաշտարար միջնորդներից մէկը փորձ արեց բանալ մի համայնական խանութ գիւղերից մէկում։ Փորձը աջող եղաւ և օրինակ դարձաւ ուրիշ տեղերի համար։ Մի ուրիշ հաշտարար միջնորդ, 1895 թուի ընթացքում, բացեց մօտ 22 համայնական կամ ընկերակցական խանութներ, և այնքան աջող կերպով կազմակերպեց ամբողջ գործը, որ տեղական իշխանութիւնը յատուկ շրջաբերականով յորդոր կարդաց նահանգի ազգաբնակութեան՝ բանալու համայնական և ընկերակցական այդպիսի խանութներ։ Այդ տեսակ փորձեր արված են և Անդրկովկասում, և ունեցել են աջողութիւն։ Ներկայումս Կախեթի Մաչխանի գիւղում գոյութիւն ունի մեծ ընկերակցական խանութ, որ վայելում է ազգաբնակութեան համակրութիւնը և օրից օր ընդարձակում է իր գործողութիւնները։ Հարևան գիւղական հասարակութիւնների մէջ արդէն խօսում են նոյնպիսի խանութներ բանալու մասին։

Պոդոլեան նահանգի և Մաչխանի գիւղի աջող փորձերը պէտք է օրինակ ծառայեն մեր երկրի գիւղական ազգաբնակութեան համար, որը միշտ գանգատվում է չարչիների և մանր առևտրականների կեղեքումների դէմ։ Սկզբնական ծախսերի համար բաւական է ունենալ մի քանի հարիւր ռուբլի, որ շատ գիւղերում կարելի է հաւաքել որ և է գիւղական կապալից։ Խանութի գործերը վարելու համար նշանակվում է գործակատար, որ գիւղերում կարելի է վարձել ձեռնտու պայմանների վրա. և այս անգամ էլ սիրիացին անդէտ չը մնաց։ Նա էլ դարձրեց իր դէմքը դէպի այնտեղ, ուր ուղղված էին բաղմաթիւ հայեացքներ. նայեց և... առաջին իսկ վայրկեանից տեսաւ անտանելի զզուանքի, ատելութեան տարափը, որով նրան հեղեղում էր անծանօթ, բայց սքանչելի դէմքը։

Սիրիական արիւնը անհանդիստ հեղուկ է. նրա իւրաքանչիւր կաթիլը կրակ ընկաւ. մի ակնթարթում։ Երկու կայծակները նրան էլ մօտեցրին այն հարցը, որ մոռ էին ածում աչ ու ձախ։ Բայց նա չը հասկացաւ. նա թունաւորված էր զաղանային կրքերով և երբէք չէր ճանաչել հաշիւ ու պատասխան պահանջող հարցերը։ Զըզուանքը ոչնչացնող, պատժող չէր. գեղեցիկ աղջիկը բռնակալներին չէ պատժում. ընդհակառակն, նա մի թէժ կրակ էր, որ զլորվեց, ընկաւ բռնակալի սրտի այն կողմը, ուր ամբարված էին անասնական դիւրավառ կրքերը։ Այդտեղ հրդեհ բռնկվեց, որ կայծեր ցայտեցրեց դէս ու դէն։ Վնիռը ըստ էսկական էր...

Երկու հայեացքների մրցութիւնը կարճաւոր էր։ Բէկը իր սարսափելի սպիտակուցներին հանդիստ էր տուել։ Տէր-Սողոմոնը հանել, տարել էր նրանց ամբողջ կատաղութիւնը և այժմ հպարտ ու ինքնարաւական հայեացքը տուփանքի կրակն էր ցրածրծում իր մէջ։

—Ո՞վ է այս եղնիկը, բացականչեց բէկի հիւրերից մէկը։

—Ո՞ւմ աղջիկն է, հարցրեց միւսը։

Սկսվեց խօսակցութիւն։ Ցանտէրը քիչ էր խառնվում նրա մէջ, լաւ էր համարում լսելը և նայելը։ Արաքսի ափին ապրող մի երիտասարդ բէկ հաւատացնում էր որ այդպիսի մի զանձ ունեցողը հէնց այժմից կարող է համարել իրան մարգարէի դրախտում։ Նրա դրացի և հասակակից մի այլ բէկ բոլորովին համաձայն էր որ այդպէս է, բայց աւելացնում էր որ զանձը դըժուար տեղերում է լինում թաղված, ուստի այս մի զանձին տիրանալն էլ հեշտ չէ։

—Ինչո՞ւ, զարմացած հարցրեց Սիւլէյման-բէկը։

—Ձեռ տեսնում. նա հպարտ է ինչպէս մի փէրի, իսկ այդ ամրոցը, երևի, շատ լաւ է պահպանում նրան... Կարծես թէ երկու թագաւորութեան տէր հայր ունի...

—Եթէ Մէլիք-Յուսէֆի աղջիկն է, ուրեմն հայր չունի։

—Ի՞նչ ասացիր, Սիւլէյման-բէկ, դու ուրեմն չը գիտես էլ թէ ով է նա։ Բէկը հարկադրված եղաւ խոստովանել այդ խօսքերի ճշմարտութիւնը։ Երկու հասակակից երիտասարդները ծիծաղեցին, չը կարողանալով պահել իրանց զարմանքը։

—Միշտ այդպէս է, ասաց մէկը.—ամենաւաղ որսորդը արծիւն է. բայց նա, ասում են, իրանից մօտ գտնվող որսը չէ տեսնում։ Այդպէս էլ Սիւլէյման-բէկը...

Այդ հանդիսաւորութիւնը բէկին շատ դիւր չեկաւ. նա չէր ուզի այս անգամ նոյն իսկ արծիւ դառնալ և աչքից գցել այսպիսի որսը։

—Գիտէք ինչ կասեմ ես, մէջ մտաւ մի հասակաւոր թուրք, ըստ երևոյթին մի խան, որի մէջքին փաթաթած էր Գիրմանի թանգագին շալը։—Վկայ է մարգարէի միրուքը, այդպիսի կատաղածներից վայելչութիւն չի լինի։ Ընտանիքը մի խաղաղ պարտէզ է և ոչ թէ կռւի ասպարէզ։

Նա ընդհանուր հեգնութիւն առաջ բերեց իր այդ մտքով։

—Դու, Շերիֆ խան, ծերացել ես և հանդիստ ապրելն ես սիրում։ Բայց չը գիտես միթէ թէ ինչ զուարճութիւն է վայրենի ձին զսպելը, հնազանդեցնելը։

—Այո, հաստատեց Սիւլէյման-բէկը։—Սատանը ամենից արժէք ունեն կատաղի հիւրինները. այնտեղի մեծամեծները առանց փողեր են ծախսում այսպիսի զեաւուրներ ձեռք բերելու համար...

—Ճիշդ է, ճիշդ է, ասացին ամենքը։

Շերիֆ-խանը լռեց, որովհետև Սատանը այնպիսի հեղինակութիւն չէր, որ կարելի լինէր նրա դէմ վիճել։

Իսկ նա, որ այս խօսակցութեան նիւթն էր, շարունակում էր բարձրից իր զզուանքը թափել։ Խեղճ. նա չը գիտէր թէ ինչ գնահատութիւն էր գտնում իր սրտի սրբազան, մաքուր զգացմունքը այն շրջանի մէջ, որին ատելու, արհամարհելու համար դուրս էր եկել այդ սարսափելի ժամին։ Նա միամիտ էր լեռնային եղնիկի նման։ Հէնց այդ էր պատճառը, որ կոյս Հեղինէն, Անոնա-խանումը և ամենքը աշխատում էին սովորեցնել նրան նոյն եղնիկի զգուշութիւնը։ Նրանք գիտէին, որ բոլոր գիշատիչները մի և նոյն են, ինչ կաչաւ և կերպարանքի մէջ էլ լինեն, ուստի քարոզում էին, որ որսի համար մի փրկութիւն է ստեղծել աշխարհը—թաղնվել։ Ուրիշ ոչ մի բան չէր օգնի. և խեղճ է այն եղնիկը, որ կռւի է գնում գայլի դէմ։

Մի այդպիսի կռիւ ներկայացնում էր Գայիանէն թիւրք զօրապետի դիմաց։ Բայց այդպէս երևում էր հեռուից նայողին։ Ինքը, աղջիկը, այնքան ոգևորված էր իր կռւով, որ բաւարար չէր համարում իր միակ զէնքը և այն թոյնը, որի մէջ նա եռանդով թաթախում էր այդ զէնքը։ Իսկ թոյն պատրաստում էին նրա համար այն առուելի անցքերը, որոնք տեղի ունեցան վերջին չարաթներում...

Այն ժամանակ, երբ Գայիանէն կանգնած էր պատի գլխին, նրանից քիչ հեռու, ձախ կողմին, զառիվայրի լանջերին կայնած տեսարաններ, որոնք քարեր էին լցացնում։ Սատն, քարքարոտ հողի վրա թափված էր այն սարսափելի բաղմութիւնը, որ առաւօտեան իրանց հետ բերել էին Փէրին ու Նաղլուն։ Այդտեղ երևում էին ծծկեր երեխաներ, որոնց մերկ մարմնի վրա փռում էին օսմանեան զէնքերի պատճառած վէրքերը. անհայր ու անմայր որբերի մի մեծ թիւ մեռնում էր սովից և ցրտից։ Իսկ ինչ էին անում մայր մանեան չէ վայելում իր հօտի համակրութիւնը շնորհիւ այն ուղղութեան, որ բռնել է այդ հոգևորականը. բայց չը գիտէինք, որ Օրմանեան զգալով իր վիճակի անօգտակարութիւնը, մտածում է հրաժարական տալ։ Այժմ, եթէ հաւատանք Կ. Պոլսից Բերլինի լրագիրներին հաղորդած լուրերի՝, նրա հրաժարականի խնդիրը հրապարակի վրա է դրված։ Ահա, օրինակ, ինչ է գրում „Berliner Tageblatt“ լրագրի Կ. Պոլսի թղթակիցը։

«Հայոց Օրմանեան պատրիարքը հրաժարական է տալիս։ Նա յոգնեց։ Նրա հաւատակիցների տանջանքները, Բ. Դրան անմիտ յամառութիւնը, անընդհատ գործունէութեան անհրաժեշտութիւնը յոգնեցրին հայ եկեղեցու եպիսկոպոսին, և նա թողնում է իր պաշտօնը, չարդարացնելով այն յոյսերը, որ նրա վրա դնում էին։

«Նրա ամբողջ գործունէութեան վրա դրված է թուլութեան, անվճռողականութեան կնիք։ Նրա անձնաւորութիւնը միշտ մնում էր ստուերում։ Օրմանեան պատրիարքը շատ լաւ գիտնական է. նա եկեղեցու փայլուն աստղերից մէկն է, ազնիւ բնաւորութեամբ, բայց նա եկեղեցու իշխան չէ, դիպլոմատ չէ։ Այն ինչ, այդ յոգված և երկիւղալի ժամանակ, որն արդէն անցել է և դեռ սպասվում է, հարկաւոր է հէնց դիպլոմատական տաղանդ ունեցող մի պատրիարք։ Նրան պախարակում են նրա արած շատ սխալների համար, որոնց մեծամասնութիւնը վերաբերում է ոչ թէ այն բանին, ինչ որ նա արել է, այլ այն բանին, ինչ որ նա չէ արել։ Բ. Դուռը դժգոհ է նրանից, մեղադրելով նրան, որ նրան պակասում է եռանդ՝ յեղափոխական դաղափարներ արմատախիլ անելու համար իր հայրենակիցների սրտից, իսկ վերջինները ևս գանգատվում են, որ պատրիարքը բաւարար եռանդով չէ պաշտպանում իրանց շահերը Բ. Դրան առաջ։

«Եւ յիրաւի, նա չը կարողացաւ Բ. Դռնից առնել այն սովորական նպաստը, որ սովորաբար տալիս էր կառավարութիւնը հայոց դպրոցների և այլ հասարակական հիմնարկութիւնների համար, որի պատճառով ներկայ տարվայ սկզբից այդ հիմնարկութիւններում ներով։ Գործին հսկելու և հաշիւները նայելու համար ընտրվում է մի մանաժողով, 5—10 անձից բաղկացած, որոնք ստուգում են ապրանքի առքի և ծախսի գինը, իսկ յաճախ հէնց իրանք էլ գնում են ապրանքը։ Զուտ արդիւնքը գործ է ածվում ձեռնարկութեան ընդարձակելու վրա։ Մի քանի հասարակութիւններ մինչև իսկ աւելի առաջ են գնում,—արդիւնքի մի մասը յատկացնում են գիւղական դրադարան կազմելու, լրագիրներ բերելու վրա և այլն։ Ի միջի այլոց փորձը ցոյց է տուել, որ ամենաւաւ գործակատարներ լինում են ոչ թէ ներանք, որոնք առաջուց պարապվել են վաճառականութեամբ, այլ բոլորովին նոր մարդիկ, որոնք մինչև այդ միայն գութանը և հողն են ճանաչում եղել։ Նախկին վաճառականներից մեծ մասամբ դուրս են եկել անբարեխիղճ գործակատարներ։

Գիւղական հարստահարութեան մասին անդադար գանգատներ ենք լսում, իսկ գործնական միջոցներ այդ հարստահարութիւնը վերացնելու դէմ չեն գործադրվում։ Ինչո՞ւ օրինակ չը վերցնել աջող փորձերից, որ այնքան համոզիչ կերպով ապացուցանում են գործի նպատակայարմարութիւնը։ Եթէ մի հաշտարար դատաւոր, մի ուսուցիչ, մի դատաստանական քննիչ կարող է այնքան օգտաւէտ գործ կատարել Պոդոլեան նահանգում, ինչու նոյն չէ կարելի անել և Երևանի, Բաղուի, Գանձակի կամ Թիֆլիսի նահանգներում։ Միթէ մեզ վիճակված է միայն ողբալ ժողովրդի թըշուառութեան վրա, առանց գործ կատարելու։

Կ. ՊՕԼՍԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

—

Մենք շատ լաւ գիտէինք, որ Կ. Պոլսի հայոց այժմեան պատրիարք Մաղաքիա Օրմանեան չէ վայելում իր հօտի համակրութիւնը շնորհիւ այն ուղղութեան, որ բռնել է այդ հոգևորականը. բայց չը գիտէինք, որ Օրմանեան զգալով իր վիճակի անօգտակարութիւնը, մտածում է հրաժարական տալ։ Այժմ, եթէ հաւատանք Կ. Պոլսից Բերլինի լրագիրներին հաղորդած լուրերի՝, նրա հրաժարականի խնդիրը հրապարակի վրա է դրված։ Ահա, օրինակ, ինչ է գրում „Berliner Tageblatt“ լրագրի Կ. Պոլսի թղթակիցը։

«Հայոց Օրմանեան պատրիարքը հրաժարական է տալիս։ Նա յոգնեց։ Նրա հաւատակիցների տանջանքները, Բ. Դրան անմիտ յամառութիւնը, անընդհատ գործունէութեան անհրաժեշտութիւնը յոգնեցրին հայ եկեղեցու եպիսկոպոսին, և նա թողնում է իր պաշտօնը, չարդարացնելով այն յոյսերը, որ նրա վրա դնում էին։

«Նրա ամբողջ գործունէութեան վրա դրված է թուլութեան, անվճռողականութեան կնիք։ Նրա անձնաւորութիւնը միշտ մնում էր ստուերում։ Օրմանեան պատրիարքը շատ լաւ գիտնական է. նա եկեղեցու փայլուն աստղերից մէկն է, ազնիւ բնաւորութեամբ, բայց նա եկեղեցու իշխան չէ, դիպլոմատ չէ։ Այն ինչ, այդ յոգված և երկիւղալի ժամանակ, որն արդէն անցել է և դեռ սպասվում է, հարկաւոր է հէնց դիպլոմատական տաղանդ ունեցող մի պատրիարք։ Նրան պախարակում են նրա արած շատ սխալների համար, որոնց մեծամասնութիւնը վերաբերում է ոչ թէ այն բանին, ինչ որ նա արել է, այլ այն բանին, ինչ որ նա չէ արել։ Բ. Դուռը դժգոհ է նրանից, մեղադրելով նրան, որ նրան պակասում է եռանդ՝ յեղափոխական դաղափարներ արմատախիլ անելու համար իր հայրենակիցների սրտից, իսկ վերջինները ևս գանգատվում են, որ պատրիարքը բաւարար եռանդով չէ պաշտպանում իրանց շահերը Բ. Դրան առաջ։

«Եւ յիրաւի, նա չը կարողացաւ Բ. Դռնից առնել այն սովորական նպաստը, որ սովորաբար տալիս էր կառավարութիւնը հայոց դպրոցների և այլ հասարակական հիմնարկութիւնների համար, որի պատճառով ներկայ տարվայ սկզբից այդ հիմնարկութիւններում

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԷԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ

—

«Ի՞նչ արիր»... Այս հարցն է որ գալիս է բարձրից, այդ զարմանալի էակից։ «Ի՞նչ արիր»... Այո, արդար հարց։ Բայց լուռ է ցածրում փրփրված աշխարհը. պատասխան չունի յանցաւորը... Եւ արդարութիւնը վրդովված է. միայն երկինքը կարող է իր կրակներով այդքան զայրոյթ դարբնել և տալ իր ընտրածին։ Գայիանէն վառված է, պատրաստ է ոչնչացնել յանցանքի տեղը կանգնած այն ամբողջ բաղմութիւնը։ Ոչնչացնել, այո. արժանի են ամենքը, մեղաւոր են ամենքը։ Նա ոչինչ չէ խնայում. բայց զէնք ու հրանօթ չէ տուած նրան իրրև գործիք արդարութեան։ Դարձեալ ամեն ինչ թողնված է նրա հրեշտակային դէմքին. դա է նրան տուած։ Եւ գործի է դրված այդ զէնքը. նա այնպէս կնճռոտել է յօնքերը, շրթունքները միմեանց սեղմել և թոյն է կաթեցնում վարդագոյն կաչաւ իւրաքանչիւր խորշից։ Մի ջուխտ կայծակներ անընդհատ հոսում են աչքերից և անդադար ճայթում են բաղմութեան դէմին։ «Ի՞նչ արիր»... Ուրիշ խօսք չը կայ, այս են հարցնում նրանք ամեն մէկից, չը խնայելով նոյն իսկ անհասկացող երեխաներին։ Շատ էին հարցաքննութեան ենթարկվողները, և երկար թափառում են կայծակները... Ոչինչ պատասխան. նրանք վերադառնում են հանդէսի կենտրոնը, ուր զահիճները դեռ իրանց զոհի հետ են։ Մի անգամ էլ ջուխտակ շանթերը բարձրացան ցցի գլուխը, սահեցան անկենդան դիակի լանջերով ապա ցած թռան և մոլեգնաբար փաթաթվեցան թիւրք զօրապետին։ Այս անգամ նրանք երկար կանգ առան այդ կոչտ ու վայրենի մարմնի վրա. և այս անգամ էլ սիրիացին անդէտ չը մնաց։ Նա էլ դարձրեց իր դէմքը դէպի այնտեղ, ուր ուղղված էին բաղմաթիւ հայեացքներ. նայեց և... առաջին իսկ վայրկեանից տեսաւ անտանելի զզուանքի, ատելութեան տարափը, որով նրան հեղեղում էր անծանօթ, բայց սքանչելի դէմքը։

Սիրիական արիւնը անհանդիստ հեղուկ է. նրա իւրաքանչիւր կաթիլը կրակ ընկաւ. մի ակնթարթում։ Երկու կայծակները նրան էլ մօտեցրին այն հարցը, որ մոռ էին ածում աչ ու ձախ։ Բայց նա չը հասկացաւ. նա թունաւորված էր զաղանային կրքերով և երբէք չէր ճանաչել հաշիւ ու պատասխան պահանջող հարցերը։ Զըզուանքը ոչնչացնող, պատժող չէր. գեղեցիկ աղջիկը բռնակալներին չէ պատժում. ընդհակառակն, նա մի թէժ կրակ էր, որ զլորվեց, ընկաւ բռնակալի սրտի այն կողմը, ուր ամբարված էին անասնական դիւրավառ կրքերը։ Այդտեղ հրդեհ բռնկվեց, որ կայծեր ցայտեցրեց դէս ու դէն։ Վնիռը ըստ էսկական էր...

Երկու հայեացքների մրցութիւնը կարճաւոր էր։ Բէկը իր սարսափելի սպիտակուցներին հանդիստ էր տուել։ Տէր-Սողոմոնը հանել, տարել էր նրանց ամբողջ կատաղութիւնը և այժմ հպարտ ու ինքնարաւական հայեացքը տուփանքի կրակն էր ցրածրծում իր մէջ։

—Ո՞վ է այս եղնիկը, բացականչեց բէկի հիւրերից մէկը։

—Ո՞ւմ աղջիկն է, հարցրեց միւսը։

Սկսվեց խօսակցութիւն։ Ցանտէրը քիչ էր խառնվում նրա մէջ, լաւ էր համարում լսելը և նայելը։ Արաքսի ափին ապրող մի երիտասարդ բէկ հաւատացնում էր որ այդպիսի մի զանձ ունեցողը հէնց այժմից կարող է համարել իրան մարգարէի դրախտում։ Նրա դրացի և հասակակից մի այլ բէկ բոլորովին համաձայն էր որ այդպէս է, բայց աւելացնում էր որ զանձը դըժուար տեղերում է լինում թաղված, ուստի այս մի զանձին տիրանալն էլ հեշտ չէ։

—Ինչո՞ւ, զարմացած հարցրեց Սիւլէյման-բէկը։

—Ձեռ տեսնում. նա հպարտ է ինչպէս մի փէրի, իսկ այդ ամրոցը, երևի, շատ լաւ է պահպանում նրան... Կարծես թէ երկու թագաւորութեան տէր հայր ունի...

—Եթէ Մէլիք-Յուսէֆի աղջիկն է, ուրեմն հայր չունի։

—Ի՞նչ ասացիր, Սիւլէյման-բէկ, դու ուրեմն չը գիտես էլ թէ ով է նա։ Բէկը հարկադրված եղաւ խոստովանել այդ խօսքերի ճշմարտութիւնը։ Երկու հասակակից երիտասարդները ծիծաղեցին, չը կարողանալով պահել իրանց զարմանքը։

—Միշտ այդպէս է, ասաց մէկը.—ամենաւաղ որսորդը արծիւն է. բայց նա, ասում են, իրանից մօտ գտնվող որսը չէ տեսնում։ Այդպէս էլ Սիւլէյման-բէկը...

Այդ հանդիսաւորութիւնը բէկին շատ դիւր չեկաւ. նա չէր ուզի այս անգամ նոյն իսկ արծիւ դառնալ և աչքից գցել այսպիսի որսը։

—Գիտէք ինչ կասեմ ես, մէջ մտաւ մի հասակաւոր թուրք, ըստ երևոյթին մի խան, որի մէջքին փաթաթած էր Գիրմանի թանգագին շալը։—Վկայ է մարգարէի միրուքը, այդպիսի կատաղածներից վայելչութիւն չի լինի։ Ընտանիքը մի խաղաղ պարտէզ է և ոչ թէ կռւի ասպարէզ։

Նա ընդհանուր հեգնութիւն առաջ բերեց իր այդ մտքով։

—Դու, Շերիֆ խան, ծերացել ես և հանդիստ ապրելն ես սիրում։ Բայց չը գիտես միթէ թէ ինչ զուարճութիւն է վայրենի ձին զսպելը, հնազանդեցնելը։

—Այո, հաստատեց Սիւլէյման-բէկը։—Սատանը ամենից արժէք ունեն կատաղի հիւրինները. այնտեղի մեծամեծները առանց փողեր են ծախսում այսպիսի զեաւուրներ ձեռք բերելու համար...

—Ճիշդ է, ճիշդ է, ասացին ամենքը։

Շերիֆ-խանը լռեց, որովհետև Սատանը այնպիսի հեղինակութիւն չէր, որ կարելի լինէր նրա դէմ վիճել։

Իսկ նա, որ այս խօսակցութեան նիւթն էր, շարունակում էր բարձրից իր զզուանքը թափել։ Խեղճ. նա չը գիտէր թէ ինչ գնահատութիւն էր գտնում իր սրտի սրբազան, մաքուր զգացմունքը այն շրջանի մէջ, որին ատելու, արհամարհելու համար դուրս էր եկել այդ սարսափելի ժամին։ Նա միամիտ էր լեռնային եղնիկի նման։ Հէնց այդ էր պատճառը, որ կոյս Հեղինէն, Անոնա-խանումը և ամենքը աշխատում էին սովորեցնել նրան նոյն եղնիկի զգուշութիւնը։ Նրանք գիտէին, որ բոլոր գիշատիչները մի և նոյն են, ինչ կաչաւ և կերպարանքի մէջ էլ լինեն, ուստի քարոզում էին, որ որսի համար մի փրկութիւն է ստեղծել աշխարհը—թաղնվել։ Ուրիշ ոչ մի բան չէր օգնի. և խեղճ է այն եղնիկը, որ կռւի է գնում գայլի դէմ։

Մի այդպիսի կռիւ ներկայացնում էր Գայիանէն թիւրք զօրապետի դիմաց։ Բայց այդպէս երևում էր հեռուից նայողին։ Ինքը, աղջիկը, այնքան ոգևորված էր իր կռւով, որ բաւարար չէր համարում իր միակ զէնքը և այն թոյնը, որի մէջ նա եռանդով թաթախում էր այդ զէնքը։ Իսկ թոյն պատրաստում էին նրա համար այն առուելի անցքերը, որոնք տեղի ունեցան վերջին չարաթներում...

Այն ժամանակ, երբ Գայիանէն կանգնած էր պատի գլխին, նրանից քիչ հեռու, ձախ կողմին, զառիվայրի լանջերին կայնած տեսարաններ, որոնք քարեր էին լցացնում։ Սատն, քարքարոտ հողի վրա թափված էր այն սարսափելի բաղմութիւնը, որ առաւօտեան իրանց հետ բերել էին Փէրին ու Նաղլուն։ Այդտեղ երևում էին ծծկեր երեխաներ, որոնց մերկ մարմնի վրա փռում էին օսմանեան զէնքերի պատճառած վէրքերը. անհայր ու անմայր որբերի մի մեծ թիւ մեռնում էր սովից և ցրտից։ Իսկ ինչ էին անում մայր

ԴԵՎԵՐԱՍՈՂՆԵՐ ԴԵՎԵՐԱԳԴ

Ամերիկայի Հայ Դեմոկրատական Կուսակցության Ազգային Խորհրդի Նախագահ Պարոն Ս. Ս. Ալեքսանյանի Ամերիկայի Հայ Դեմոկրատական Կուսակցության Ազգային Խորհրդի Նախագահ Պարոն Ս. Ս. Ալեքսանյանի

ԱՎԱՎԵՈՅ ՆԱԶԱՐՈՎՍԿՈՅԻ ՏՍԿՈՂ

Ս. Տ.

Ազգերի հանդեսներում մեր ազգերի ազգերի մասնակցությունը մեծ է։

պատճառով։ Ահա այդ հանգամանքները ի նկատի ունենալով, պ. Մելիք-Փաշայեանց յատկապէս երկու ամսով դուրս է եկել գիւղերը և մօտ 5—6 գիւղերում է նշանակել գործերի քննութիւնը, մի վարմունք, որ արժանի է շնորհակալութեան։ Հաշտարար դատաւորը այստեղ քննեց մեծ մասամբ անտառային գործեր, և մեզ վրա շատ անախորժ տպաւորութիւն էր թողնում գիւղացիների արտայայտած դժգոհութիւնը դէպի անտառապետը և սրա օբեզդչիկները։ Հարստահարելը, անտեղի արձանագրութիւններ կազմելը,—սովորական է դարձել։ Երևաց, որ օբեզդչիկները տեղի և անտեղի արձանագրութիւն են կազմում և մեծ մասը շինծու. օրինակ, այսպիսի կուրեօղներ են պատահել. օբեզդչիկը ակտ էր կազմել մի ծծկեր երեխայի վրա, որին և բերել էին դատարան. մի ուրիշ տեղ այնպիսի անձանց վրա էին ակտ կազմել, որոնք գոյութիւն անգամ չունեն։ Այդ տեսակ վերաբերմունքի դէմ ամբողջ Զանգեզուրի անտառապետութեան պատկանող գիւղացիները արնդհատ գանգատներ են ներկայացրել, բայց լսող չէ եղել։ Ց. Դ.

ՆԱՄԱԿ ԿԻԵՎԻՑ

Հոկտեմբերի 19-ին

Այս օրերս այստեղ լոյս տեսաւ «Россія и Азія» լրագրի առաջին փորձնական համարը. լրագիրը նոյեմբերի մէկից կանոնաւոր հրատարակվելու է կայսերական համալսարանի պրիվատ-դոցենտ Գրէնի խմբագրութեամբ և հրատարակութեամբ։ Փորձնական համարով ի հարկէ, դժուար է որոշել լրագրի՝ իր նպատակին ծառայելու չափը։ Սակայն պէտք է ասել, որ լրագիրը մեծ հետաքրքրութիւն կարող է պատճառել ընդհանրապէս կովկասցիներին և մասնաւորապէս հայերին, որովհետև, ինչպէս խմբագիրն իր առաջին առաջնորդող յօդուածում ասում է՝ նրա նպատակն է, որքան կարելի է ճշգրիտ և մանրամասն ուսումնասիրական յօդուածներ մատակարարել ռուս հասարակութեան՝ Ռուսաստանի բոլոր այլազգի ցեղերի մասին, ինչպէս, օրինակ, կովկասեան բոլոր ազգերի և Սիբիրի զանազան ցեղերի մասին և մանաւանդ ամենի որոշ և հիմնաւոր կերպով պարզաբանելու է «հրէական հարցը», խոստովանելով, որ որոշ ուղղութեան ռուսաց մամուլի և հասարակութեան աչքում, նա, որ յանդգնում է պաշտպանել օտար ազգութիւններին, համարվում է Ռուսաստանի թշնամի... Ինչպէս չը ցաւել, ասում է պ. Գրէն, երբ մեր ռուս ընթերցողները ամենի շատ բան գիտեն Աֆրիկայի զանազան «պապուասների և զուլուսների» մասին, մինչդեռ իրանց հայրենիքի ծայրերում ապրող ազգութիւնների մասին շատ անգամ գաղափար էլ չունեն։ Առաջին իսկ համարում կան յօդուածներ Կովկասի վերաբերմամբ։ Այդ յօդուածներից մէկը վերաբերում է Կովկասում վերջերս անգլին ծաւալ ստացած աւազակութեան։ Դրան արմատական անելու միակ միջոցը հեղինակը տեսնում է միմիայն երկրի հետ լաւ ծանօթանալու և ժողովրդի հետ սերտ յարաբերութիւն հաստատելու մէջ, և ոչ թէ իշխանութեան և ժողովրդի մէջ եղած խորխորատը լայնացնելու մէջ, նկատելով, թէ քանի որ իշխանութիւնը և նրա մանր մունր ներկայացուցիչները կը լինեն փուչ ժողովրդի աչքում, դժուար է մի բան սպասել. միմիայն ժողովրդի միջոցով և նրա օգնութեամբ կարելի է երկիրը բարեկարգել։

Խմբագրի հարուստ գիտութիւնը կարող է զբաւական լինել, որ նա կը ծառայեցնէ լրագիրը իր նպատակին, եթէ արտաքին հանգամանքները չը խանգարեն։ Պ. Գրէն լաւ ուսումնասիրել է Կովկասեան պատմութիւնը—ինչպէս ինքը բերանացի ասեց, նա 15 տարի աշխատանք է դրած դրել Կովկասի ուսումնասիրութեան վրա։ Պ. Գրէն հանդուցեալ պրոֆէսսոր Պատկանեանի աշակերտն է։ Ռուսաստանի ոչ մի համալսարանում Կովկասեան պատմութիւնը չէ կարդացվում, իսկ պ. Գրէն ահա մի քանի տարի է, որ Կիեվի համալսարանում բաց է արել ոչ-պարտադիր Կովկասեան պատմութեան կուրս, որը հետաքրքիր է ոչ միայն կովկասցի ուսանողների համար, այլ նաև ընդհանուր հետաքրքրութիւն է ներկայացնում, որովհետև դասընթացը ծանօթ է հայոց, վրաց, արաբացոց, պարսից և թիւրքաց բոլոր ազգերի հետ։ Գիտաղդաբար, աուդիտորիան շատ մարդ չէ գրաւում, չնորհիւ ուսանողների մէջ արմատացած սկեպտիկական հայեացքի ընդհանրապէս բոլոր լեկցիաների վերաբերմամբ։

Այդութիւն ենք մաղթում նոր լրագրին և սպասում ենք նրա կանոնաւոր հրատարակման. աւելի մօտիկ ծանօթանալով՝ մենք կը յայտնենք մեր կարծիքը նրա մասին։ Նուսէ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Էջմիածին, հոկտեմբերի 20-ին

«Մշակի» 95-րդ համարում լոյս տեսաւ մի նամակ Էջմիածնից, Մեսրոպ վարդապետ Տէր-Մովսիսեանցի ստորագրութեամբ։ Այդ նամակը գրելուն առիթ է տուել իմ որոշումը՝ դատի ենթարկելու Վաղարշապատի լրատուին, որն աչխատել է ստուեր գցել իմ բժշկական գործունէութեան վրա։ Իմ «վարմունքը», այսինքն «Մշակի» լրատուին դատի ենթարկելու որոշումը, «վշտացրել է» Մեսրոպ վարդապետին։ Ինչու արդեօք։ Ապա ինչպէս վարվէի. զեռ անցեալ տարի նոյնպիսի մի լուր «Մշակի» էջերում լոյս տեսնելուց յետոյ, ես իմ կողմից հերքումն տպեցի, յետոյ իմ գործունէութեան մի մասի պաշտօնական հաշիւը լոյս տեսաւ «Արարատի» մէջ (հիւանդանոցի մասին), և այնու ամենայնիւ նա չը դադարեց տպագրել իմ դէմ մեղադրանքներ։

Գանք Մեսրոպ վարդապետի մէջտեղ բերած «փաստերին»։ Նա գրում է. «Վտանգաւոր կերպով հիւանդանում է Գայիանէ վանքի վանահայր Եսայի վարդապետը. կրկին և կրկին անգամ մարդ է ուղարկում վանքի համար յատուկ վարձված բժ. Տէր-Խաչատրեանցին և սա չէ գնում, առարկելով, թէ իրան ֆայտոն է հարկաւոր»։ Ահա իրողութիւնը։ Ես բժշկում եմ Գայիանէի վանքում հիւանդացած Եսայի վարդապետին, վարձել եմ տալիս նրա համար մի փորձված և հասկացող հիւանդապահ և այցելում եմ նրան ամեն օր. հիւանդութեան տասներորդ օրը, դիշերը, երևի զառանցանքի մէջ, մոռանալով, որ ես նոյն օրը իրան արդէն այցելել եմ, հիւանդն իր ծառային ուղարկում է Երեմիա արքեպիսկոպոսի մօտ և յայտնում, որ իրան չեմ այցելել։ Սբրբաղանը թուանքչի է ուղարկում ինձ մօտ դիշերը ժամի 10-ին, որ ես գնամ Եսայի վարդապետին այցելելու. ես պատիրում եմ թուանքչուն գնալ սրբաղանի մօտ և խնդրել՝ որ մոմի դիշեր լինելու պատճառով մի կառք ուղարկեն ինձ համար (Գայիանէի վանքը իմ բնակարանից հեռու կը լինի մօտաւորապէս մի վերստ և ոչ 2—300 քայլ), աւելացնելով, որ եթէ կառք չը ստանի՝ թուանքչին գնալ յետ գայ, որ միասին գնանք, քանի որ շատ էլ ապահով չէ կարող համարվել բնակութիւնից հեռու գտնվող այդ վանքի ճանապարհը։ Ճիշդ չէ ձեր հաղորդածը նաև Գալուստ Տէր-Միքայէլեանի վերաբերութեամբ։ Նա առաւօտեան 6 ժամին ուղարկում է իմ եաեից, ես քնից զարթնելով խկոյն գնում եմ նրա մօտ. դեղեր եմ նշանակում՝ չեն օգնում. մի երկու ժամից յետոյ տրվում է աւելի սաստիկ ազդող միջոց, այդ էլ չէ օգնում. վերջապէս, ցերեկվայ 11 ժամին նշանակում եմ մի այլ միջոց, որ և ունենում է իր ազդեցութիւնը։ Ճիշդ չէ և վերջին փաստը. չաթիրին ես այցելում եմ ինձ յայտնելուն պէս, որ և կը վկայէ ինքը չաթիրը։

Պատահել են և միշտ կարող են պատահել դէպքեր, երբ ես չեմ կարողանայ անմիջապէս օգնութիւն հասցնել այս կամ այն հիւանդին։ Ինչու էք զարմանում։ Մթթէ կարծում էք, որ օրվայ ընթացքում միայն ձեր ճանաչած մարդիկ են հիւանդ լինում, թէ ես միայն նրանց եմ պարտական օգնութիւն հասցնել։ Ի՞նչ էք կամենում ասել, մէջտեղ բերելով իմ նախորդների օրինակը, որ ոչ մի կերպով ինձ համար պարտաւորական չէ կարող լինել. չը գիտեմ, թէ որքան ճիշդ է ձեր ասածը նրանց մասին, բայց ես գտնել երբէք ինձ պարտաւոր չեմ համարել «անխոնջ բոլոր միաբաններին այցելել», և մանաւանդ այդ վերաբերում է իմ բժշկական գործունէութեանը։ «Բժիշկը գնում է միայն այն հիւանդի մօտ, որը յատկապէս նրան հրաւիրում է», ասում էք դուք։ Մթթէ ուրիշ կերպ կարող է լինել. ես գնում եմ այն հիւանդի մօտ, որ ինձ հրաւիրում է, և մթթէ առանց ինձ յայտնելու՝ ես կարող եմ իմանալ, որ այս կամ այն միաբանը հիւանդ է։ Ես ուրիշ ոչ ոքի ծառայութիւն անելու հնարաւորութիւն չէի ունենայ, եթէ ինձ պարտաւոր համարէի ամեն առաւօտ սկսել կարգով բոլոր միաբանների դռները բաղխել, մանել ներս, նստել ու քէֆը հարցնել։ Խնայեցէք միւս բաղմաթիւ հիւանդներին և բաղմաթիւ գաղթականներին։ Եթէ դուք այնքան արդարամիտ էք և հերքում էք լրատուի հաղորդածը, թէ ես գաղթականներին օգնութիւն չեմ հասցնում, նեղութիւն քաշէք մի օր իջէք դեղարանի ներքը, տեսէք, թէ այնտեղ ինչ է կատարվում, թերթեցէք դեղատոմսերի մատեանը և դուք կը տեսնէք, որ յունվարի մէկից մինչև այսօր տուած է 3,000 համար դեղ և այդ դումարի մի անգին տոկոսը յատկապէս գաղթականներին։ Շնորհակալ եմ ձեզանից նոյնպէս նրա համար, որ խոստովանում էք, թէ իմ շնորհիւ գեղատունը բարեկարգվել է, թէ արձակել եմ իմ նախկին տգէտ ծառայողին, որ չը գիտեմ ինչ իրաւունքով իրան ֆեղչեր է անուանում, և նրա տեղ հրաւիրել եմ մի մանագէտի, պրօվիզորի օգնականի, որ ամենայն իրաւունքով կարող է անկախ մի դեղատուն կառավարել։

Ահա ձեր առաջ բերած մեղադրական կէտերը, որ յուսով եմ, թէ այժմ այնքան էլ ծանր պիտի չերևան։ Այսքանը բաւական եմ համարում ճշմարտութիւնը վերականգնելու համար։

Բժիշկ Տէր-Խաչատուրեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» այս համարը բաղկացած է 6 երեսից։

Երէկ, հոկտեմբերի 31-ին, «Մշակի» խմբագրութիւնը ուղարկեց յայտնի ռուս գործիչ Մ. Ստասիւլեվիչին, նրա յօբելեանի առիթով, հեռանկար հեռագիրը. «Հայոց «Մշակ» լրագրի խմբագրութիւնը խորին յարգանքի զգացմունքով շնորհաւորում է ձեր ազնիւ և անհոգնաց գործունէութեան յօբելեանը։ Այս զգացմունքը բաժանում է և ամբողջ հայ հասարակութիւնը, որ տեսնում է ձեր անձնաւորութեան մէջ անխոնջ պաշտպան՝ ազգերի եղբայրակցութեան և առաջադիմութեան։ Թող ձեր փայլուն գործունէութիւնը լինի առաջնորդող աստղ նոր և նոր մարտնչողների համար, կռիւ մղելու ազգերի մէջ պառակտումներ սերմանողների և խաւարի դէմ։»

—

Մեր թղթակիցը հեռագրում է մեզ Բագուից, հոկտեմբերի 30-ին. «Այսօր առաւօտեան վախճանվեց «Каспій» լրագրի խմբագիր Սօկոլինսկի։» Նիկոլայ Սօկոլինսկի մօտ 60 տարեկան մարդ էր։ Թողնելով պետական ծառայութիւնը, նա մօտ 10 տարի առաջ ստանձնեց «Каспій» լրագրի խմբագրի պաշտօնը, վարձով վերցնելով լրագրի ամբողջ գործը նրա սեփականատէրից։ Մի կողմ թողնելով հանդուցեալի խմբագրական գործունէութեան անաչառ քննադատութիւնը, համարձակ կարելի է ասել, որ Բագուի մէջ հրապարակախօսութեան սկիզբը դրել է Սօկոլինսկի, ստեղծելով նախկին «Каспій» փոքրիկ լրագրից մի մեծ լրագիր իր գլխաւոր բաժիններով։ Մանաւանդ պէտք է արձանագրել այն իրողութիւնը, որ նա, գործելով Բագուի պէս մի քաղաքում, ուր բազմաթիւ ազգութիւններ չվում են իրար հետ, միշտ խուսափում էր ազգայնական հարցեր արծարծելուց և քարոզում էր համերաշխ գործակցութիւն բոլոր ազգերի համար։ Իսկ սա մի առաւելութիւն է, որ չէ կարելի անտես առնել մանաւանդ ներկայ ժամանակներում։ Ինքը, պ. Սօկոլինսկի, ամբողջ իր ոյժերը նուիրել էր լրագրին, ոչինչ ջանք չը խնայելով որ լրագիրը համապատասխանէ օրվայ պահանջներին։ Նա գրում էր շատ օրամիտ ֆէլիէտօններ «Добрякъ» ստորագրութեամբ։ Մենք չենք կարող չը յայտնել մեր ցաւը մի հմուտ գրական գործիչի մահվան առիթով, որպիսին էր Սօկոլինսկի։»

—

Ուրախութեամբ նկատում է, որ մի քանի ռուս և վրացի տիկիններ ևս մասնակցութիւն ընդունեցին հայ—գաղթականներին օգնելու գործում։ «Тифлис. Листокъ» լրագիրը հաղորդում է, որ «հոկտեմբերի 29-ին Թիֆլիսի նահանգապետի ամուսին տիկին Բիկօվա, տիկիններ Միլիտինայի, Ծովխանովայի և իշխանուհի Մելիքովայի հետ այցելեց հայ գաղթականներին, նախ Հաւլաբարում, Բէզարօվսկայա փողոցի վրա, Սօմխիէվի տանը գտնվող հաշարանը, յետոյ նայեց խոհանոցին և ներկայ էր կերակուր բաժանելուն և ճաշին, որին մասնակցում էին մօտ 540 մարդ։ Այնուհետև տիկին Բիկօվա գնաց Մելիք-Բէգլարօվի տունը, Մարտկօրակայա փողոցում, զննեց գաղթականների համար նշանակված բոլոր բնակարանները և խոստացաւ իրեղէններ ուղարկել։ Տիկին Բիկօվա գնաց 7-րդ ասիլիանական վարչութիւնը, տեսաւ այն իրեղէնները, որ նուիրել են Աղիլխանով և կանանց սիֆիլիտիական բուժարանի կառավարիչ դոկտոր Խատանով։ Երեկոյեան, նրա առաջարկութեամբ, նոյն ասիլական վարչութեան մէջ բաժանեցին նուիրած իրերը հայ գաղթականներին»։

—

Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 30-ին, Թիֆլիսի քաղաքային դումայում քննութեան ենթարկվեց ծառայողների թոշակարկղի խնդիրը։ Ցեղի ունեցան մեծ վիճաբանութիւններ։ Զայնաւոր Ալէքսանդր Եանդուլով մի ընդարձակ ճառով աշխատեց ապացուցանել, որ քաղաքային ծառայողների համար աւելի նպատակայարմար է նպաստող ֆօնդի հիմնարկութիւնը։ Դուման որոշեց յետաձգել խնդրի վերջնական վճիռը և յանձնել քաղաքային ուղղավոր քննութեան վերադիտչեալ առաջարկութիւնը. քննութեան պիտի մասնակցեն և քաղաքային ծառայողները։ Ուղղաւոր պիտի ներկայացնի դումային վերջնականապէս մշակած մի ծրագիր։

—

Ցիշեցնում ենք մեր ընթերցողներին, որ այսօր, նոյեմբերի 1-ին, երեկոյեան 8 ժամին, Թիֆլիսի արտիստական ընկերութեան դահլիճում տեղի կունենայ մեր քաղաքը հիւր եկած Վ. Լեսեվիչի դասախօսութիւնը Բօբինդօնի և նրա նմանութիւնների մասին։ Մուտքի մի մասը յատկացնվելու է Պետերբուրգի «Գրական ֆոնդին», իսկ միւս մասը Թիֆլիսի ապագայ պոլիտեխնիկումին։

—

Վաղը, կիրակի, նոյեմբերի 2-ին, տեղի կունենայ այգեգործական ցուցահանդէսի փակումը։ Թիֆլիսի չերամապահական կայարանում, ուր զետեղված է ցուցահանդէսը, ժամի 1-ին կը կայանայ այգեգործական ընկերութեան հանդիսաւոր նիստը։ Այդ նիստում կը յայտարարվին այն պարգևները, որ տրվելու են գնահատող յանձնաժողովի կողմից։ Ժամի 3-ին կը վաճառվեն ցուցահանդիսի այն իրերը, որոնք իրանց տէրերի կողմից յետ չեն վերցված։

—

«Кавказъ» լրագիրը, իր №№ 284, 285, 286-ի մէջ տպագրեց մի մեծ յօդուած «վրացի-կաթոլիկների» մասին։ Յօդուածը մասամբ ուղղած է «Մշակի» դէմ, հայ-կաթոլիկ համայնքի մասին յայտնած կարծիքների առիթով, և նպատակ ունի ապացուցանել վրաց-կաթոլիկների գոյութիւնը Անդրկովկասում։ Այս օրերս մենք կը տպագրենք մի մանրամասն պատասխան, և յոյս ունենք, որ փաստերով կը ջրենք յօդուածագիր պ. Խրաչվիլիի սխալ եզրակացութիւնները։

—

Հնագիտական ինստիտուտը, ինչպէս լսել են Մոսկվայի լրագիրները, նուիրեց Լազարեան ճեմարանին թւով 288 հին դրամների մի թանգագին ժողովածու։

—

Հոկտեմբերի 25-ին, ինչպէս հաղորդում է «Моск. Вѣдомости» լրագիրը, Մոսկվայի Լազարեան ճեմարանում տեղի ունեցաւ տարեկան ակտ։ Ճեմարանի վերատեսուչ Վ. Միլլէր մի ճառ արտասանեց, որի առաջին կէսը նուիրված էր հանգուցեալ Գէորգ Քանանեանի գործունէութեան խարակտերիստիկային. իր ճառի երկրորդ մասի մէջ պրոֆէսսոր Միլլէր մի առ մի թուեց ճեմարանի ամենաէական կարիքները, որոնց գոհացում տալը ցանկալի է՝ ճեմարանի ուսումնական և կրթական գործը բարւոքելու համար։ Ի միջի այլոց, ճեմարանի վարչութիւնը միջնորդութիւն է սկսել պատրաստական դասարանի կրտսեր բաժանմունք բանալու մասին՝ հայ-աշակերտներին աւելի լաւ պատրաստելու նպատակով։ Այդ մտադրութիւն կայ հրատարակել մասնագիտական դասարանների ուսուցիչների յօդուածների ժողովածուն, ուր պէտք է տարվին նոյնպէս ճեմարանի մանագիտական դասարանների աշակերտների յօդուածները։ Ճեմարանի չմնութիւնը կարօտ է արմատական նորոգութեան, սակայն ճեմարանը չէ կարող այդ անել, միջոցներ չունենալու պատճառով։ Դիրեկտօրը ցանկութիւն յայտնեց, որպէս զի հայ հասարակութիւնը օգնութեան դայ ճեմարանին՝ չմնութիւնը կարդի բերելու համար։

—

«Кіевлянинъ» լրագիրը, երևի արտասահմանեան լրագիրներից քաղելով, տխուր կերպով է նկարագրում թիւրքահայ որբերի և կանանց սրտաճմլիկ դրութիւնը։ «Հայկական նահանգների բնակիչների դրութիւնը օրից օր դառնում է սարսափելի։ Շուտափոյթ և հերոսական միջոցներ են հարկաւոր, որ գոնէ մի փոքր օգնութիւն հասցնվի դժբաղդ ժողովրդի զարհուրելի դրութեան։ Հայկական նահանգներում երկրագործութիւնը բոլորովին ընկած է։ Աշխատաւոր ձեռքեր չը կան, որովհետև համարեա ամբողջ այդ դասակարգը բոլոր գիւղերում զոհ է գնացել։ Անթիւ այրիներ և 40 հազարից աւելի որբեր պատրիարքարանից օգնութիւն են հայցում։ Այնհամար հայեր զոհ գնացին՝ սովին և հիւանդութիւններին։ Պատրիարքարանը աշխատում է մի կերպ թեթևացնել խեղճ ժողովրդի դրութիւնը, բայց Բ. Դուռը յամառում է»։ Ի դէպ կուսէլցնենք, որ «Кіевлянинъ» այն լրագիրներից էր, որոնք հայկական դժբաղդութիւններին ոչ մի հաւատ չէին ընծայում, բայց ճշմարտութիւնը չէ կարելի ոտնակոխ անել։ «Шила въ мѣшкѣ не утаишь», ասում է ռուսաց առածը։

—

ՇՈՒՇՈՒ գաւառի Հաղրութ գիւղից մեզ գրում են. «Այս տարվայ խաղողի բերքը բաւական էր, իսկ հացաբոյսը վատ։ Ցորենը և գարին օրաւօրէ թանգանում են. առաջինը վաճառվում է պուդը 1 ր. 1—10 կոպէկ, երկրորդը՝ 70 կոպէկ։ Անցեալ տարի հաղրութեցիները մի բարի գործ էին ձեռնարկել, բայց դժբախտաբար երկար չը տևեց։ Որպէս զի ժողովուրդը ապահով լինի հացի կողմից, որոշել էին մի չոմարան կառուցանել, որտեղ կարելի լինի գիւղի պէտքերի համապատասխան ցորեն տեղաւորել, գնելով տարեկան 5—600 պուդ ցորեն։ Բերքը սակաւ տարին ժողովուրդը միջոց կունենար, ի հարկէ, առանց մեծ տոկոսի, ցորեն ձեռք բերել, որովհետև մեր վաչխառուները շատ մեծ տոկոսներով են ցորեն բաց թողնում։ Հասկանալի էր ձեռնարկած գործը, բայց, դժբախտաբար, միայն ա-

ուաջին տարին գնեցին 600 պուդ ցորեն, այնուհետև անուշադիր մնաց թէ չտեմարանի կառուցանելու և թէ ամեն տարի ցորեն գնելու հարցը։ Ահա այսօր, երբ ցորենի գինը շատ բարձրացել է, խեղճ գիւղացին մնացել է շուարած և չը գիտէ, որի օգնութեանը դիմէ»։

—

ԳԵՕՐԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Ներկայ ուսումնական տարվանից մեր գաւառի Տեղ գիւղում բացվել է երկդասեան արքունի դպրոց։»

—

ԶԱՐԱԹԱԼԻՑ մեզ գրում են. «Հոկտեմբերի 21-ին այստեղ էլ հատաւ թշուառ գաղթականների մի խումբ, բաղկացած 17 հոգուց, շատ խղճալի վիճակի մէջ։ Ամսի 24-ին որանցից 14 հոգի գնացին դէպի Նախիջ, իսկ մնացածները այստեղ մնացին»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԿԻԶ ՍՕԼՍԲԻՐԻԻ ՃԱՌԸ

(Հեռագիր Ռուսաց գործակալութեան)

—

Լոնդոն 28 հոկտեմբերի։ Երէկ Գիլդհոլի բանկետում լորդ Սոլսբիրի մի ճառ արտասանեց։ Խօսելով ազգրիկական գործերի մասին, նա յիշեց, որ Ֆրանսիայի, Իտալիայի և Պորտուգալիայի հետ բանակցութիւնները շարունակվում են, անփոփոխ բարեկամական յարաբերութիւններ պահպանելով։ Ղեկավարվելով պետութեան իրաւունքների խիստ սկզբունքներով և պետութեան շահերով, Անգլիան ոչինչ անարդար սեփականութիւններ չէ ցանկանում։ Անգլիան ցանկանում է, որպէս զի առևտուրը ընթանար Նիգէրի, Նեղոսի և Զամբէզիի վրայով։ «Մենք ցանկանում ենք,—աւելացրեց մինիստրը,—բարի հարեւաններ լինել, բայց հարկադրված ենք, քանի որ գիջողութիւն ենք արել անցեալում, ամրանալ մեր այդ յատկութեան գործադրութիւնը, որովհետև մենք չենք կարող թոյլ տալ, որ մեր իրաւունքները կոտրեցվեն խախտվեն։» (Հաստատութեան բարձրաձայն նշաններ)։

Իր ճառի վերջում մարկիզը ասեց. «Եւրոպական կոնցերտը մի մարմին է, որը գործում է միայն այն դէպքերում, երբ նրա բոլոր մասերը համաձայն են միմեանց մէջ։ Շատ անգամ դժուար է լինում մի գործ միաձայն վճռել, և ոչ մի կառավարութիւն դուք պատասխանատու չէք կարող համարել այն բանի համար, ինչ որ չէ կարողացել անել եւրոպական կոնցերտը։ Անցեալ տարվայ պատմութիւնը վկայում է, որ մենք չը կարողացանք արգելել Յունաստանին պատերազմ սկսել։ Սակայն, բայց այդ տխուր բացառութիւնից, մեզ աջողվեց խաղաղութիւնը պահպանել Եւրոպայում։ Եւրոպական կոնցերտը հրաչքվեց նրանով, որ արեւելեան հարցը նորից յարուցելու հետ կապված թշուառութիւնների առաջն առաւ, որ կարող էր առաջացնել հրդեհ և եւրոպական պատերազմ։ Եթէ դուք ուշադրութեան առնէք այն վտանգը, որ չը լինի թէ պաշտօնական պետութիւնները պատերազմի մէջ խառնվէին, և ուշադրութիւն դարձնէք նրանց ուղղամիտ գործունէութեան եղանակին, այն ժամանակ, ի հարկէ, կը գնահատէք այն, ինչ որ խաղաղութեան համար արին մեծ պետութիւնների միաբան գործողութիւնները։ Եթէ եւրոպական կոնցերտը գոյութիւն չունենար, ոչ մի ուրիշ պետութիւն չէր կարող նրանից լաւ վարվել։ Եթէ եւրոպական որ և է պետութիւն փորձ անէր միջամտութիւն գործել նրա քթի տակ,—նրա միակ հետևանքը կը լինէր եւրոպական պատերազմը։ Փոխադարձ ջնջման նպատակով գինուորութիւնների գործի մէջ եւրոպական ազգերի մրցումը խանգարելու միակ յոյսը այն է, որ պետութիւնները կամաց-կամաց սովորված կը լինեն միաբան և բարեկամական ոգով գործել բոլոր յարուցվող հարցերում մինչև այն ժամանակ, երբ հնար կը լինի միացնել նրանց մի միջազգային խմբի մէջ, որը վերջնականապէս կը հնարի աշխարհին արդիւնաւէտ յարաբերութիւնների և մշտական խաղաղութեան երկար դարաշրջան»։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԲԻԱՅԻՑ

—

Տրապիզոն, հոկտեմբերի 27-ին

Արտասահման գաղթողները այս աշնան ընկան վերադառնալ։ Ամեն շաբաթ՝ Բաթումին եկող գրեթէ բոլոր շոգենաւերը իրենց հետ կը բերին տարագրողներու առաւել կամ նուազ թիւ մը։ Այով մեկտեղ, դեռ գաղթականութեան հոսանքը վերջ դուած չէ,—գոնէ գաւառներին։ Խումբ-խումբ երիտասարդներ արտասահման կը գիմեն՝ երկիղէն դրդված։

Ներկայ 1897—98 ուսումնական տարին կը խոստանայ աւելի արդիւնաւոր ըլլալ, քան անցեալ տարին։ 1895-ի ձախող կոտորածներէն ի վեր մեր վարժարանը անկանոն դրութեան մը մէջն էր, ուսուցիչներու պակասութեան պատճառով, իսկ այս տարի՝ ուսումնական ժողովը շատ դժուարութեամբ կարողացաւ մի կերպ ուսուցչաց պակասը մասամբ գոհացնելով, վարժարանը կանոնաւոր ընթացքի մը մէջ դնել։

Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի ևս, լուսաւորչական և բողոքական համայնքները՝ որոշ պայմաններով միացած կը գործեն կրթական գործին մէջ։ Անխարիր ազգային-վարժարանը կը յաճախեն բողոքական ծնողաց երեխայները։ Երեւոյթ մը, որը իսկապէս շատ ուրախալի ու համակրելի է, և կարժէր օրինակ դառնալ ուրիշ տեղերու ալ։

Մօտաւորապէս ամիսէ մը ի վեր տեղս եկած է՝ իբր պատրիարքական փոխանորդ՝ Խոսրով Պէհրիկեան երիտասարդ վարդապետը, Ամասիոյ դպրավանքին՝ 1895-ի նոբրնծայներէն։ Պէհրիկեան վարդապետը երիտասարդ և ուսեալ ըլլալով մեծ յոյսեր ունէինք, թէ պիտի կարողանար ժողովրդին արդի պահանջներուն մասամբ գոհացում տալով, անոր ցաւերը մի քիչ մեղմել։ Տրապիզոնի ժողովուրդը շատ պահանջկոտ կը լինի իր առաջնորդներէն։ Կերեսակայէր իր իդէալը մարմնացած գտնել երիտասարդ-ուսեալ վարդապետին մէջ, բայց իրականութիւնը հակառակը դուրս կը հանէ։ Օրմանեանի յայտնի ուղղութեան մարմնացումն է Պէհրիկեան վարդապետ, և հետևաբար ժողովուրդը մեծ յուսախաբութեան մը մէջ կը գտնվի։ Պէհրիկեան իր առաջին քայլերուն՝ վեր կը հանէ պաշտօնին մէջ իր անընդունակութիւնը ու ապիկարութիւնը։ Հետեւեալ միջադէպը կարող է գաղափար մը տալ իր գործունէութեան վրա։ Ձիշդ իր հոս հասած օրերը, քաղաքիս շրջակայ՝ Սիւրմենէ գաւառակին գիւղացիներուն մէկին տունը կը կողոպտուի թիւրք աւազակներէն։ Գիւղացիք կը դիմեն քաղաք, առաջնորդարանին. կը պահանջեն կառավարութիւնը բողոքել տեղի ունեցած անիրաւութեանց համար ու կը խնդրեն նորեկ առաջնորդէն, իբր ազգին ներկայացուցիչը, որ դիմումներ ընէ այդ մասին տեղական կառավարութեան, գիւղացոց բողոքը լսելի ընել տալու համար։ Կերեսակայէք՝ ինչ կըլլայ առաջնորդի պատասխանը ու խորհուրդը գիւղացոց. «Դուք պաշտօնապէս մի բողոքէք, և խնդիր մի յարուցանէք, ես յարմար առթիւ մը կուսակալին կը յայտնեմ ձեր բողոքը» (?), ու գիւղացիները կը ճամբէ։ Ա՛ս պատասխանը, ի հարկէ, իր արդիւնքը չունենար, և առով կողոպտված խեղճ գիւղացիները բառականութիւն ստացած չեն ըլլար։ Խեղճ գիւղացիներ կը սպասէին, որ նորեկ վարդապետը պիտի աշխատէր մեղմացնել իրենց ցաւերը...

Այժմ Օրմանեանի քաղաքականութեան ուղղութիւնն է, որ բացայայտ մէջտեղ կելնէ. և ինչ կը կարծէիք. Օրմանեան իր հարազատները պատրիարքական փոխանորդի պաշտօնեներով գաւառները տեղաւորցնելով, կը յուսայ իր ուղղութեամբ գաւառական ազգային գործերն ալ վարել։ Կը լսենք թէ Օրմանեանը տեղեկացած ըլլալով տեղւոյս լուսաւորչական և բողոքական համայնքներուն միացումը կրթական գործին մէջ, ամենախիստ հրահանգներ տուած ըլլայ իր սանիկին, աշխատել՝ ամեն միջոցներով այդ երկու համայնքներու միացման կապը խզել։ Թէև կը կարծենք, որ գէթ այս տարի չի յաջողվի Օրմանեանին իր փոխարին գոհացումը ստանալ։ Նոյնպէս Օրմանեան հրահանգ տուած է եղեր, որ ազգային տեղական ամեն գործեր իրեն—պատրիարքին—արտօնութիւնը ստանալէ վերջ միայն կարգադրել բան մը, որ մեր սահմանադրութեան ոգւոյն հակառակ է. բայց ինչ կը սենք. մինչ Օրմանեան սահմանադրական պատրիարք մը, չէ՞ որ նա դիշեր-ցօրեկ կաշխատի սահմանադրութեան ոգին խախտել ու միապետական ուղղութեամբ կառավարել ազգային գործերը յայտնի է թէ ում «հաճելի» դառնալու համար։

Ահա ամիսէ մը ի վեր քաղաքս կը գտնվի Անատոլիի բարեռորդիչ (?) Շաքիր-փաշան, իր հետևորդներով. կը լսենք թէ հոս պիտի ձմեռէ, և մինչև որ իր պահանջած տասը հազար լիրաները քաղքէն չը ստանայ, հեռանալու չէ։

Ամեն շաբթու պատերազմի դաշտէն կը վերադառնան թուրք յաղթական (?) վիրաւոր զինուորները գունատ, թաղկացած դէմքերով, որոնք հաղիւ թէ կապրին։ Յուսահատութեան դրոշմը դէմքերուն վրա բացորոշ է։

Այսօր նոր հրամանի մը համաձայն մեծաքանակ ռազմամթերք սկսան ղրկել Դ. զօրաբանակին։ Բոլոր ջորիները ու սայլերը վարձվեցան, ու կը վարձվեն կառավարութեան կողմէ. վաճառականի բեռները բոլորը կը մնան։ Զմեռ ատեն այս փոխադրութիւնները ու պատրաստութիւնները լաւ նշաններ չեն երեւիր մեզ...

Տ—ցի

ՆԱՄԱԿ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՑ

—

Պոստոն, հոկտեմբերի 21-ին

Այսօր լրագիրները գուժեցին Նիւ-Եորքի «Սըն» լրագրի խմբագիր մը՝ Ցանսի մահը։ Հանգուցեալը Ամերիկայի ժամանակակից մեծագոյն մարդոց մին էր, որոյ կեանքը պատմական ազդեցութիւն ունեցած էր իր հայրենիքի ամենէն կենսական խնդիրներու վրա։ Նա Քուզայի ամենէն մեծ բարեկամն, Քանադայի աղատելու և Միացեալ-Նահանգաց միանալու գաղափարին ամենէն մեծ ջատագովը եղած է. նա իր յիսուն տարվան լրագրական վայելուն գործունէութեամբ մի այնպիսի դիրք ստեղծեց իրեն համար, որ այսօր իր կեանքը այնքան հետաքրքրական է, որքան խրճիթներին մէջ ծնելով նախադահի պաշտօնին հասնող Ամերիկայի մեծ մարդոց կեանքի պատմութիւնը։ Հանգուցեալ խմբագրին ամենէն մեծ վաստը կը կազմեն իր այն ծառայութիւնները, որ մատուց իր հայրենեաց՝ գերիներու պատերազմին ժամանակ։ Նա արդէն հոգով ու սրտով համակիր սերու արդար դատին, երկար տասնիկ ի վեր գրչով կռիւ մղած էր գերեւարներու դէմ, և երբ պատերազմը սկսաւ, նա կուսի դաշտը փութաց՝ այն տեղէն իր սիրած գաղափարին տանելիք յաղթութիւնները նկարագրելու։ Իր գրած նամակները, բանակին վրա ըրած քննադատութիւնները այնքան ճիշդ, լուրջ և անկեղծ էին, որ նախագահ Լինքըլնը զինք պատերազմի քարտուղարին օգնական կարգեց։ Այս պաշտօնը շարունակեց նա այնքան հաւատարմութեամբ, որ Լինքըլն զայն «կառավարութեան աչքը» կը կոչէր։ Իր խմբագրական աշխատութեանց միջև մանվանէն մի քանի օր առաջ, մրցակից Ցանս միշտ հաւատարիմ իր գործին՝ սաստկագոյն ժամը 10-էն մինչև 4-ը իր գրասենեակը կաշխատէր, գրելով ու սրբագրելով. կրսեն իր խաչար լրագրին մէջ չը կար հատուած մը, որ 78-ամեայ ծերունւոյն աչքերէն վրիպէր։ Այս կանոնաւոր աշխատութեան չնորհիւ նա ընդարձակ հմտութեան պաշար ունէր, կը խօսէր սպանարէն, իտալերէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն և կը հասկնար խրանտերէն և փորթուգալերէն. վերջին տարին սկսած էր ռուսերէն սովրիլ։ Իր այս ծանօթութեան չնորհիւ էր, որ հայկական դատի առթիւ մի շարք հմտալից խմբագրականներ հրատարակեց Եւրոպայի քաղաքականութեան և Թիւրքիոյ ներքին վիճակի մասին։ Արդար դատերու հիմնաւորց դիմումը նոյն կորովով կը հարուածէր Սպանիան և Թիւրքիան, նոյն մարդասիրական համակրութիւնը արտայայտելով Քուզային, Հայաստանին և Կրետէին...

Զարմանալի է, որ աշխարհս ամենէն շատ լրագիր հրատարակված երկրի մը մէջ ապրող հայերս դեռ կանոնաւոր լրագիր մը չունեցանք։ Տարիներէ ի վեր Նիւ-Եորքի մէջ կը հրատարակվի թերթ մը, որոյ լեզուն և գաղափարները այնքան մութ և անհասկանալի են, որ ընթերցողը մինչև խմբագրին դիմելու հարկին մէջ կը գտնվի հասկնալու, թէ արդեօք այդ գրութիւնները Բարիլօնի մէջ՝ աշտարակաշինութեան ժամանակ են շարադրված։ Այս օրերս Ռուսերի մէջ հրատարակվել սկսեր է «Եփրատ» գեղեցիկ անունով շաբաթաթերթը, որոյ նիւթերը շատ աւելի հետաքրքրական և կարևոր են, բայց լեզուն և ուղղագրութիւնը դժբաղդաբար, մարդուն դպրոցի մէջ ուսած քերականութեան և շարադրութեան դասերը կը յիշեցնեն։ Զենք հասկնար, թէ Ամերիկայի կառավարութիւնը դատ հայերէն աշխարհաբառի վրա չնա մեծ մաքսեր է դրեր, որ մեր խմբագիրները կը ստիպվին այսպիսի անհեթեթ բառեր ու ոճեր ձեռակերտելու տարաբաղդ ընթերցողներուս գործածութեան համար։

«Եփրատ» շաբաթաթերթը իր վերջին թուով քննադատութեան հեղեղ մը կը հոսեցնէ Մաչտոց վարդապետին դէմ։ Նամակներէ կիմանանք, թէ Ռուսերի հայոց մէջ վէճեր սկսած են ծագիլ. հոս ալ օդին մէջ անպակաս են չչուկներ, բողոքականի և լուսաւորչականի հին խնդիրներ սկսած են յուզել. վարդապետները դալէ առաջ հանդիստ էինք, բայց կերեի թէ լեզուի, թաքերու և թերևս բաղուկներու ալ անմախանձելի մարմնամարզ մը պիտի ունենանք։ Ո՞վ է ասոր պատասխանատուն, այժմէն դժուար է գուշակել բայց որոշ է, թէ անձնական հաշիւներ ու դիտումներ կան, որոց թերևս զոհ կերթան նորեկ կրօնաւորները, ինչպէս առաջուց գուշակված էր։

Բարեբաղդաբար, տեղական մամուլը անտեղեակ է մեր այս ներքին խնդիրներուն. բայց եթէ այսպէս շարունակվի, եթէ հոգաբարձուներ կամ վարդապետներ իրաց այս ցաւալի վիճակին առջեւը չառնեն, օր մը Ամերիկայի լրագրութիւնը կրկին պիտի գրգռվի հայերով, որոնք 100,000 գոհ ասել վերջն ալ՝ դեռ չը կրցան հասկնալ, թէ կրօնական վէճեր յարուցանել այս պարագայն ամենէն մեծ ոճիրն է մեզ համար...

Արմէն

ՆԱՄԱԿ ԲՈԼԳԱՐԻՍՅԻՑ

—

Սիլիստրիա, հոկտեմբերի 22-ին

Բալկանեան ցուրտ քամին սկսաւ փչել, և հայ գաղթականը չունի յուսոյ ոչ մի նշոյլ,—կատարեալ անորոշ դրութեան մէջ նա կը ծիլայ։ Բոլգարիոյ անօգնական հայ փախստականք այդ դժբաղդ վիճակին ենթարկված են այս ձմեռ ալ. դեթ չը կան տեղային մնայուն բարեգործական ընկերութիւններ, որպէս զի ըստ ամենայնի սատարէին անոնց։ Այս կամ այն անտարկալ պարագաներու համար, լինի տեղային կամ ոչ տեղային, մեզ անհրաժեշտ հարկաւոր են ունենալ տեղային բարեգործական ընկերութիւններ, որոնք ամեն պատահական դէպքերուն կարող լինէին գոհացում տալ։

Բոլգարիան, ինչպէս հաղորդած եմ նախորդ թղթակցութեամբս, աչքի տակով կը նայի այժմ մեր փախստականաց վրա, թէպէտև Ռումանիոյ պէս ի գործ չը դներ ոչ մի ամարդի միջոց կամ ձեռնարկութիւն, մարդկային անձնասիրութեան կամ ազգային արժանապատուութեան դպչող։ Հազար պատիւ այս մեր փոքրիկ և նորաստեղծ երկրին, որ իր մէջ մարդասիրաբար հիւրասիրեց և պահպանեց մեր անօգնական, թշուառ եղբայրներին։ Բայց անոնց բաղդն անդադար կերպով կը մատակարարվէր մեր ոչ-վճառաչան երկրէն, և չէին կարողանար թիկունք լինել իրենց հեռաւոր և անօգնական ընտանեաց։ Ուստի, այժմ շատեր կը պատրաստվին մեկնիլ հայրենիք... այնտեղ, ուր ոչինչ կայ, բացի կենաց, ընչից, պատուոյ անապահովութենէ։ Այսպէս, Բոլգարիոյ զանազան քաղաքներէն արդէն սկսած են մեկնիլ և գաղարպէս նուազած լինել կերեան գաղթականք։

Ակարի

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Շվեդական մի նաւ այս օրերս ճանապարհ է ընկնում դէպի հիւսիս՝ յայտնի ճանապարհորդ Անդրէին որսնելու նպատակով։

—Սերբիական մի քանի լրագիրներ հաղորդում են, որ ճիշդ չէ այն լուրը, թէ Սերբիայի սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններ պիտի լինեն։

—Մադրիդից հեռագրում են, որ կիսապաշտօնական լրագիրները հրատարակել են Կուբայի ըէֆորմների ծրագիրը։ Կուբան կը ստանայ կատարեալ ինքնավարութիւն։

ԹԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հոկտեմբերի 24-ին Լոնդոնում մեռաւ Օքսֆորդի պրոֆէսոր Պալգրէվը որ յայտնի է Անգլիայում իբրև բանաստեղծական գրուածքների հմուտ հաւաքող և լաւ քննադատ։ Պալգրեվ 1861 թվին հրատարակեց մեծանուն մի գիրք, որի մէջ ժողովեց անգլիական բանաստեղծների աջող ստանաւորները, որոնք ցրված լինելով զանազան հրատարակութիւնների մէջ, անմատչելի էին հասարակութեան համար։ Գիրքը կրում էր «Ոսկեայ գանձարան» (The golden Treasury) անունը։ Մահից մի քանի օր առաջ Պալգրեվ լոյս ընծայեց մի նոր գիրք, որի մէջ ժողովված են 1861 թվից յետոյ դուրս եկած նշանաւոր ստանաւորները։ Այդ գիրքը, որին անուանում են «Նոր ոսկեայ գանձարան» (The nevs golden Treasury), ունի մեծ նշանակութիւն անգլիական հասարակութեան համար, որը այդ գրքի մէջ տեսնում է մի տեղ ամփոփված իր նոր բանաստեղծների գրուածքները։ Պալգրէվ մեռաւ 74 տարեկան հասակում։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՅ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ 29 հոկտեմբերի։ Հոկտեմբերի 28-ին, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի նախագահութեամբ՝ խորհրդակցութիւն սկսվեց Պետերբուրգի և Խարկովի տեխնոլոգիական ինստիտուտները և Մոսկվայի տեխնիկական դպրոցը ընդարձակելու հարցի մասին։ Նիստին ներկայ էին՝ ֆինանսների մինիստրը, ժողովրդական լուսաւորութեան, ֆինանսների և հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրների օգնականները, արդիւնաբերական դպրոցների բաժնի կառավարիչ Անոսով և Պետերբուրգի ու Խարկովի տեխնոլոգիական ինստիտուտների և Մոսկվայի

տեխնիկական դպրոցի դիրեկտորները։ Խորհրդակցութիւնը ցանկալի և օգտակար համարեց վերոյիշեալ բոլոր երեք դպրոցների ընդարձակումը։ Ֆինանսների մինիստրը պատրաստակամութիւն յայտնեց օգնել գործին։ Դպրոցները ընդարձակելու մանրամասնութիւնները պարզելու և միանուագ ծախսերը որոշելու համար առանձին յանձնաժողով կազմվեց հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրի օգնական Պետրովի նախագահութեամբ։ Յանձնաժողովի անդամներ ընտրված են՝ արդիւնաբերական դպրոցների բաժնի կառավարիչ Անոսովի, պետական գանձարանի դեպարտամենտի դիրեկտոր Դմիտրիեվի առևտրի և մանուֆակտուրայի բաժնի փոխ-դիրեկտոր Լանդսվոյ, և տեխնոլոգիական դպրոցների դիրեկտորներ Գոլովին և Կիրպիչեվ և Մոսկվայի տեխնիկական դպրոցի դիրեկտոր Արիտաև։ Յանձնաժողովի առաջին նիստը կը կայանայ հոկտեմբերի 31-ին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 29 հոկտեմբերի։ Արևմտեան միության թագաւոր Կայսրին ներկայացնելու ժամանակ, Լէօնտիէվ Նայա Մեծութիւններին ներկայացրեց չորս ձի, որ ուղարկել է Մենելիկը, որոնցից մէկի վրա կատարել է անցեալ տարվայ արշաւանքը։ Ապա մատուցվեցին փղի ատաղին մեծութիւն ունեցող ժանիքներ, արիւնցիների ձեռքով չնուած ոսկէ խաչեր Օլգա Նիկոլաևնա և Տատիանա Նիկոլաևնա Մեծ Իշխանուհիների համար և արիւնիական գործուածքներ ու հագուստներ։

ԱՐԽԱՆԳԵԼՍԿ 30 հոկտեմբերի։ Լուրեր են պատում, որ նոյեմբերի 4-ին կը սկսվի Արխանգելսկ—Վոլոգդա երկաթուղու երթևեկութիւնը։

ԵԿԱՏԵՐԻՆՈՍԼԱՎ, 29 հոկտեմբերի։ Տասը տարիման սառնամանիք է։ Դնեպրում սառուց է լողում։ Նաւագնացութիւնը դադարեց։

Կ. ՊՈԼԻՍ 30 հոկտեմբերի։ Մինիստրների արտակարգ խորհուրդը զբաղված էր բերթների հարցով։ Մեծ վիզիրը հաղորդեց Մարիովին, որ սուլթանը ընդունում է Բոլգարիայի օրինական գործունէութեան եղանակը և խաղաղութիւնը կապելուց յետոյ կը կատարի բերթների վերաբերեալ խոստումը, իսկ առ այժմ Բոլգարիան պէտք է համբերէ։

ՎԱՇԻՆԳՏՈՆ 29 հոկտեմբերի։ Մինիստրութեան մէջ կարդացվեց Սպանիայի պատասխանը Վաշինգտոնի յայտագրին։ Կարծիքը չատ գոհացուցիչ համարեց պատասխանը և ընդունակ ցրվել ամէն տեսակ երկիւղներ, որ կարող է գործը թշնամական գործողութիւններին հասցնել։

ՎԻԵՆՆԱ, 30 հոկտեմբերի։ «Polit. Corresp.» լրագրին հաղորդում են Կ. Պոլսից. «Սուլթանի հրամանով, Ցարպիզոն է ուղարկված մի յանձնաժողով անատոլիական հայերի մէջ կարծեցեալ ապիտացիան քննելու համար»։

ՍԻՄԼԱ, 31 հոկտեմբերի։ Բրիտանական հետախուզող բանակը, որ ուղարկված էր դէպի Սարանարի լեռները և Մայդանի հովիտը, վերադառնալիս շրջապատվեց թշնամիներով,—սպանվեցին 1 օֆիցէր և 6 զինուոր. 1 օֆիցէր և 12 զինուոր անհետացան. 3 օֆիցէր և 42 զինուոր վիրաւորվեցին։

ԼՈՆԴՈՆ 31 հոկտեմբերի։ Նարից լուր տարածվից, որ Մարկիզ Սալիսբրի հրաժարվում է արտաքին գործերի մինիստրի պաշտօնից։ Նրա յաջորդը կը լինի Լանդաուն։ Սալիսբրին կը մընայ առաջին մինիստր։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(կուկիա, վոլոցցովի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունում են ամէն օր, բացի կիրակի օրերից։
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝
Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և ներքին հ. -
Կ. Մ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ԲՈՒԴՆԿՈ—10½—11½ ժ. կանանց և երեխայոց հ., ծաղկի պատուաստումն։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11½—12 ժ. կանանց և երեխայոց հ.
Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի. քթի և կոնքի հ.
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին, և երեխայոց հ.
Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՈ—1½—2½ ժ. ներքին, ականջի, կոկորդի և մրջասեռական հ.
ԵՐԵԿՈՆՆԵՐԸ
Ա. Մ. ՓՈՒԼԻՆՆԵԱՆ—5—6 ժ. ներքին, երեխայոց և նեարդային հ.
Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—6—6½ ժ.
Ա. Ն. ՇՊԱԿՈՎՍԿԻ—6—7 ժ. նեարդային (ելեկտրաբուժութիւն), վեներական և սրթի հ.
Տ. Ի. ԲՈՒԴՆԿՈ հիւանդանոցումը քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է առնում մէզի, խխի, արեան, կղմի և այլն։
Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օգնականների համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

Շուտով լոյս կը տեսնի
ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ
(Ցանկերորդ տարի)
Գինը փոխանակ 60-ի՝ 50 կոպէկ։ Դիմել՝ Թիֆլիս, հրատարակիչ Գիւտ ա. քահ. Աղամեանցին։ (№ 115—հ. չ.) 8—10

Լ. ՈՅՍ ՏԵՍԱԻ
ԻՐԻՒՑ ՎԵՍԵԼՈՎՍԿՈՒ
„СТИХОТВОРНЫЯ ПЕРЕВОДЫ“
Ժողովածուի առաջին գրքոյկը որի մեծ մասը բռնում են Շահամիրեանի, Դուրեանի, Պատուրեանի, Յովհաննիսեանի և Լեւոնցի բանաստեղծութիւնները։
ԳԻՆԸ 50 ԿՈՊԷԿ
Թարգմանչի հասցէն՝ МОСКВА, Чистопрудный бульваръ, д. Балашова. (№ 125) 3—5

ՏԻԿԻՆ ԼԵՐԻՍԷ,
ցանկանում է իր տանը ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ լեզուի դասեր տալ։ Հասցէն Միքայէլեան փողոց, բոգում. № 153։ (№ 118) 4—5

Վեհափառ Կաթողիկոսի հրամանով լոյս տեսան ժողովրդական ընթերցանութեան համար
„ՊԱՐԶ ՔԱՐՈԶՆԵՐ“

Ա. Գրքոյկ	75 երես	. . . .	15
Բ. »	92 »	. . . .	15
Գ. »	120 »	. . . .	20
Դ. »	110 »	. . . .	20

Դիմել՝ 1) Էմիադզինъ, типографическому комитету. 2) Тифлисъ. Свящ. Эммануэлу Назарянцъ. (№ 121) 2—4

(№ 67)
ПРЕДОСТЕРЕЖЕНІЕ.
ВЫСОКІЯ ДОСТОИНСТВА НАШИХЪ ИЗОБРѢТЕНІЙ:
Цвѣточнаго о-де-колона, Глицериновой пудры, усовершенствов. Глицериноваго мыла и парфюмеріи „Персидская сирень“, вызываютъ массу подражателей, что и вынуждаетъ насъ просить гг. покупателей обращать вниніе на нашу фабричную марку и фирму.
БрокаръиКо ВъМосквѣ Фабрич. штемпель утвержд. правит. 1864 г. 1864 г.
3—8

Նոյեմբերի 1-ից բացվում է
ԹՈՀԱՐԱՐԱԿԱՆ
ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԴԱՄԸՆԹԱՑ
ցանկացողները կարող են առաջուց գրվել Տէր-Սարգսեանցի մագազինում, Դվորցովայա փողոցի վրա, 4-ից մինչև 7 ժամը երեկոյեան։ Նոյնպէս տալիս եմ ԿԱՐ ՈՒ ՁԵՒԻ դասեր։ Խոնարհական արուեստի դասընթացքը արժէ 20 ր., իսկ կար ու ձեւինը—10 բուբլի։
Տ. Շ. Եանգուլեան
(№ 120) 3—5

ԻՄ ՀԱՍՑԷՍ՝ МОСКВА. Большой Чернишевскій. Домъ Пустошкина. кв. 26.
Արաքն վարդապետ Ղլրճեան
(№ 124) 2—3

ԲԺԻՇԿ ԳԵՐՑՖԷԼԴ
Որը սովորել է իր մասնագիտութիւնը Վիէննայի համալսարանում, ընդունում է հիւանդներին, ԿԱՇՈՒԻ ՍԵՌԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄԻ և ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ (սիֆիլիսի). ամէն օր 9—11 ժ. առաւօտեան, և 5—8 ժամը երեկոյեան։ Հասցէն՝ Կուկիա, Մաղէրօվսկայա փողոց, № 5։
(№ 121) 4—10

Մ. ԲԱՏԼԻԴՕՎ-ԱՓԱՆԱՍԻԵՎ
յատկապէս բժշկում է առոգանութեան հիւանդութիւններ, այն է կակաղ, թլուատութիւն, թութակասութիւն և այլն. Թիֆլիս՝ Միքայէլեան փողոց. Գերներ-Բոլլովի մօտ, № 124։
(№ 119) 5—5

Առանձին գրքով լոյս տեսած
ՍԻՐԱՑԻ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆՑԻ ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
Զեռք բերել ցանկացողները պէտք է դիմեն հեղինակին հետեւեալ հասցէով՝ НАХИЧЕВАНЬ На Дону. Ерванду Шахъ-Азизъ. գինը 60 կ., ճանապարհածախսով 70 կ։ (№ 124) 4—4

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅ-ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԻ ապահովութեան գանձարանի վարչութիւնը յայտնում է հոգեւորականներին և աշխարհականներին, որ նոյեմբերի 2-ին, կիրակի օրը, պատարագից յետոյ, Վանքի մայր-եկեղեցում կատարվելու է հոգեհանգստեան պաշտաման կարգ
ԳԱՆՁԱՐԱՆԻ ՆՈՒԻՐԱԲԵՐՈՂՆԵՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻ
համար և կարդացվելու է նուիրաբերողների անուանացուցակը։ 1—1

ՐԱՖՖԻԻ
«ՍԱՄՈՒԷԼ» ա. բ. և գ. գիրք։
«ԴԱՒԻԹ-ԲԷԿ» ա. բ. և գ. գիրք վերջաբանով, և
«ԿԱՅԾԵՐԻ» երկրորդ լիակատար հատորի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է մինչև «ՍԱՄՈՒԷԼԻ» լոյս տեսնելը։ Ամէն մի գրքի գինն է 2 ր. 50 կոպէկ.
Երեքի գինը միասին 6 ՐՈՒԲԼԻ։
«ՍԱՄՈՒԷԼԸ» մամուլի տակն է և լոյս կը տեսնի յանվար ամսին։ Մամուլի տակն է և շուտով լոյս կը տեսնի «ՈՍԿԻ ԱՔԱՂԱՂ», գինը՝ 70 կ.
Յանկացողները կարող են դիմել թէ բաժանորդագրութեան և թէ Ռաֆֆիի վաճառելի երկերի համար՝ Ռուսաստանում՝ ТИФЛИСЪ, Аршаку Раффи. Արտասահմանում՝ M-me Raffi. 20, Uxbridge Road, Shepherd's Bush, LONDON W. (№ 127) 2—15

ԱԼԻԻՐԱՂԱՑՆԵՐ՝ ԳՈԼՈՐՇՈՒ ՁՐԻ և ՁԻԱՔԱՐԾ
Պատրաստում է, ինչպէս մասնագիտութիւն, ԻՆԺԵՆԵՐՆԵՐ
ԵՄԲԱԼՕՎԻ ԵՒ ԱԼԻԽԱՆՕՎԻ
Գործարանը Թիֆլիսում, Աղէքսանդրեան փողոց, սեփական տուն։
(№ 102) 21—0

BATEAUX A VAPEUR FRANÇAIS N. PAQUET ET C-ie
ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.
Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,
Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ մանելով Տրապիզոն, Սամսոն և Պօլիս։ Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 12/24 նոյեմբերի ԱՆԱՏՕԼԻ շոգենաւը, նաւապետ ԲԻԱՆԿԻ։ Եւ այդպէս շաբաթական երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամի 4-ին ճաշից յետոյ։
Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գնով։
Ապրանքների և ճանապարհորդների մասն տարբեր տեղեկութիւնների ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերաւորները գործակատարներին՝
ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վ. Իվոր գ'Ամիօլին, Նարէրժայա։ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանցին, Սիմոնի փող. Նախկին Աթթրանտ քարվանսարա։ ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլլարեանին, Կոլիբեանդիական հրապարակ։ ՆՈՎՈՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիոր Հերշենզոնին։ (№ 76) 6—20

ԿՏԱԻԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
(Բամբակի մանուածքի)

ԺԱՌԱՆԳՈՒՀԻՆԵՐԻ Յ. ԶԻԹԱԽԵԱՆԻ
(Հիմված է 1869 թ.)
ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

ԿՏԱՒ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ	15—30	ՎԵՐՇՈԿ ԼԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ	
ԿՏԱՒ I ՏԵՍԱԿԻ	15—30	»	»
ԿՏԱՒ ՀԱՍՏ »	12—30	»	» (մասնաւոր պատուէրներով)

ԹԵԼ ԿԾԻԿՆԵՐՈՎ,
ԹՈՎ ԲԱՄԲԱԿԻ ԹԵԼԻՑ ¼"—3" ՀԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ
ԹԵԼԻ ԾԱՅՐԵՐ (пакля) ՄԵԲԵՆԱՆԵՐ ՄԱՔՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

ԲԱՄԲԱԿ ՄԱՔՐԱԾ (вата) I ՏԵՍԱԿԻ
ԲԱՄԲԱԿ ՄԱՔՐԱԾ II »
ԲԱՄԲԱԿ ԹԵՐԹԵՐՈՎ, I ՍՈՍԻՆՁՈՎ, (մասնաւոր պատուէրներով)
ԲԱՄԲԱԿ ԹԵՐԹԵՐՈՎ, II » ՆՇՇՏՈՎ,

Առաջարկում ենք պ.պ. վաճառականներին և գործածողներին ուշադրութիւն դարձնել մեր գործարանում պատրաստվող կտաւի ամրութեան և ներկեր ընդունելու յատկութեան վրա և չը չափել Ռուսաստանից եկած կտաւների հետ։
Կտաւի նմուշները և պրէյսկուրանտները ուղարկվում են ըստ առաջին պահանջման ձրիաբար։
Հասցէն՝ Тифлисъ, главная контора фабрики. Уголъ Нагорной и Сергіевской ул. собс. д. телефонъ конторы 266, а фабрики 24. (չ. և.) (№ 78) 31—50

ՆԵՐԿԱՑ 1897 ԹԻՒՆ
Թիֆլիսի հայոց «ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ» լոյս է ընծայել հետեւեալ գրքերը

		Ր.	Կ.
ԿԱՐՄԻՐ ԳԼԽԱՐԿ		»	40
ԳՈՒԼԼԻՎԷՐԸ ԹԶՈՒԿՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ	չքեղ պատկերներով՝ մանկական ընթերցանութեան համար	»	40
ԳՈՒԼԼԻՎԷՐԸ ՀՍԿԱՆՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ		»	40
ՆԱՊԱՍՏԱԿԻ և ՈԶՆՈՒ ԳՐԱԶԸ		»	40
ԳԱԻԹ ԿՕՊՊԵՐՖԻԼԴ, Չ. Դիկենսի		1	—
ԴԱՍԸՆԿԵՐՆԵՐ, Անենսկայա		»	50
ԽԺՌՈՂՆԵՐ, պրոֆէսոր Բօդանսկի		»	50
ԸՆՏԻՐ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ, Ալֆոնս Դօդէի		»	40
ՀՌՕ ԿԻՆԸ, Ա. Ահարոնեանի		»	40
ՈՍԿԻ ՇԻՆՈՂՆԵՐ, Յչօկկէի		»	50
ԳՈՒԼԼԻՎԷՐԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ, Թարգ. Ադայեանի		»	50
ԹՌՉՈՒՆՆԵՐԻ ԱՇՆԱՆԱՅԻՆ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ		»	5
ՎԵՆԵՏԿԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ, Շէքսպիրի, Թարգ. Մասեհեանի		»	40
ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ և ՀՐԱԲՂԽԱՑԻՆ ԼԵՒՆԵՐ, Լունկեվիչի		»	15
ԲՈՒԴԱ և ԻՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ, Սա. Մ.		»	20
ԵՐԿՐԻ և ԵՐԿՆԷՔԻ ՄԱՍԻՆ		»	10

Գնել ցանկացողները կարող են դիմել ընկերութեան գրասենեակը, ТИФЛИСЪ, Баронская ул. № 12. կամ՝ կենտրոնական գրավաճառանոցը։ Ընկերութեան անդամները ստանում են ձրի հինգ բուբլու գրքեր։ (№ 121) 2—6

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 31 Октября 1897 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.